

O „kasatorjih“ in njihovih pogodbah.

Spisal dr. Fran Goršič, c. kr. okr. sodnik.

I.

Ni jih boljših šumskih delavcev od slovenskih, zlasti kraških in notranjskih, ki uživajo svetoven sloves. Gozd jim je dal nekaj pomembne domače industrije in veletrgovine, gozd jim daje zaslužek kot voznikom in šumarjem. So najprej šumarji, potem šele kmetovalci. Vajeni sekire od zorne mladosti, utrjeni od hudega dela in od vremenskih neprilik, skromni v hrani in v vsem, so brez tekmecev kakor veščaki za pravilno podiranje in obdelovanje trgovinskega lesa in drv. Izkoriščevalci šum na Ogrskem, v Bosni, v Rumuniji, v Italiji, v Galiciji, v Alžiru in v Mali Aziji cenijo njih delo, priznavajoč, da tem delavcem niso kos nobeni delavci drugih narodnosti. Ker jih od nekdanjaj kaj lahko pridobe za potovanje v najbolj oddaljene kraje, najemajo slovenskih šumskih delavcev eksploaterji, bili Francozi, Italijani ali Nemci, bili Angleži ali Hrvatje, da bi brzo in z dobičkom izkoristili nakupljene šume. Kakor da se odpravlja v Sežano na semenj, tako pove tak šumar, stopivši povabljen pred sodnika, da je na pr. treba zaslišati ga precej, zakaj čez eno uro da odrine na delo — v Alžir. Spremlja ga žena, sestra ali mati, ki mu nosi do železniške postaje v ličnem lesenem toku zavarovano planko (sekiro) in pilo (žago), pa nekaj manjšega orodja in brašna. Zgodilo se je, da je na delo namenjeni mož nenadoma obolel, toda v dveh pičlih urah se je prostovoljno odpravil namestnik ter dohitel tovariše še na kolodvoru. Dokaz je to, da naši ljudje kaj lahko in hitro ukrepajo o stvareh, o katerih bi drugje ljudje razmišljevali dalj časa. Neka izkoriščevalna družba je leta 1907. najela znanega načelnika šumskih delavcev iz Kuteževega pri Ilirski Bistrici, da je šel šumskega dela učiti Albance, in opravil je to nalogo izvrstno in neustrašeno, vzlic svarilom, da bo ubit.

Ker ima kmet poleti dovolj posla na lastnem polju, se je ustanovila navada, da traja delo v tujih šumah le pozimi. Šumski delavci odhajajo z doma koncem oktobra, prično z delom na licu mesta v prvi polovici novembra in, dokončavši delo, se vra-

čajo k poletnemu delu v domovino najkasneje v drugi polovici aprila. Združeni so v »kompanijah« po 6—14 mož. Izmed njih je najmlajši kuhar, kak petnajstleten deček, ki pospravlja kolibo in kuha polento in ki dobi za svoje delo le polovico zaslužka, odpadajočega na posameznega delavca. Kompaniji načeluje načelnik, imenovan »kasator« ali »kapo«. Kompanija prevzame del gozda, v čigar obližju si postavi lesene kolibe, in v odkazanih progah ali v »linijah« poje sekira in hrešči žaga v pozni noči in ranem jutru. Najprej velja, odslužiti potne stroške in »kaparo«, ki jo je vsak mož na roke dobil, in potem izdelati kar največ lesa, da bode skupni akordni zaslužek kompanije čim največji. Domači, ki so jeseni pospremili kompanijo do kolodvora, nimajo doma nobenega zaslužka in živeti jim je ob kreditu »botegarja« (trgovca). Če je zaslužek v šumi dober, se dolg spomladi kaj lahko poravna, in ostane še dosti za druge potrebe in za neizogibno gostijo. Potem hajd na poletno sezono, na polje.

Izkoriščevalci šum prihajajo nabirat delavce že par mesecev pred začetkom zimske sezone. Sami ali njih pooblaščenca (kak upravni svetnik družbe ali tudi kak agent) pridejo osebno v znana središča, kakor je Reka, Trst, Št. Peter na Krasu, da poizvedo imena zanesljivih posredovalcev za nabiranje delavcev. Izkoriščevalec ali njegov odposlanec velja delavcem za »gospodarja«. S tem nazivom ga delavci najbolj točno označijo za svojega delodajalca. Nabiralec, ki ga tak gospodar poišče, se imenuje »škrivan« in je ugleden domačin, posestnik. Škrivan se napram gospodarju zaveže, do določenega dne priskrbeti gotovo število delavcev, včasih manj, včasih več, tudi 400 ali še več, in v svrhu nabiranja prejme od gospodarja za delavce namenjeno kaparo in zase predujem. Škrivanu pristojna povračilo vseh izdatkov za nabiranje, zlasti za potovanje po vaseh, pogoščevanje delavcev i. t. d. Temeljem starega običaja mu gre tudi še po 5 K nagrade za vsakega v šumo postavljenega delavca. Včasih si škrivan izpogodi tudi pravico, da sme sam delavce pospremiti v šumo, zakladat jih z živili. Pri tem mu mora gospodar zajamčiti najvišje cene, po katerih bo škrivan od njega nabavljal potrebščine za delavce, škrivan pa se zmeni s kasatorji, po katerih (seveda višjih) cenah bodo jemali delavci blago od njega. Razlika v ceni

je škrivanov dobiček, ki je osobito tistikrat znaten, ako škrivan izza prejšnjih sezon ve za vire ter si pridrži pravico, nakupovati blago po svoji volji pri lastnih dobavljateljih. Na Krasu so hiše, ki so tem potom dospele do blagostanja, in tupatam se pravi še dandanes pri »Škrivanu«, ker se je prednik sedanjega posestnika baval s tem poslom. Ker si gospodar proti škrivanu izpogodi pravico, da ne plača ničesar niti za izdatke niti za nagrado glede dotičnih delavcev, ki ne bi prišli v šumo ali ki bi delo prezgodaj popustili, velja za škrivana, oprijeti se zanesljivih ljudi.

Ti zaupniki so »kasatorji«, načelniki delavskih krdel. Kasatorji so zanesljivi, dobro izvežbani, ugledni šumarji, posestniki. Delavca brez imovine škrivan ne vzame za kasatorja. Škrivan potuje od vasi do vasi ter vabi kasatorje na delo v gospodarjevo šumo. Pogaja se z vsakim posebej, včasih tudi z večjim številom kasatorjev, koliko mož bo vsakateri od njih določenega dne postavil na kolodvor, da odrinejo vsi delavci skupno v šumo. Temeljem pogajanj se kasator končno zaveže, da bo nabral in v gozd postavil kompanijo delavcev, ki bo brojila ž njim vred določeno število, namreč 6—14 mož, kakor smo že prej omenili. Če gre za šume, koder kasatorji še niso šumarili, zahtevajo kasatorji, še preden pogodbe sklenejo, da gresta dva izmed najbolj izkušenih delavcev na gospodarjeve stroške na lice mesta šumo pogledat in preudarit, so li ponudene akordne cene primerne in bo li kaj zaslužka. Vedeti je treba, da škrivan ne pridobi kasatorjev, kasator pa ne delavcev kar prvikrat, ko se škrivan vozi iz sela v selo, marveč tistikrat se ljudstvo stoprav zainteresira, in šele gotovega, tekom pogajanj določenega dne se kaj radi vsi kasatorji enega kraja ali okraja združijo na eden lokal, kjer se pogodba, od gospodarja že poprej podpisana in od škrivana predložena, podpiše. Iz zneska, ki ga je škrivan prejel od gospodarja, dobe kasatorji kaparo za kompanijo. Visokost kapare se ravna po številu delavcev dotične kompanije, za kompanijo 6 mož (kuhar se ne upošteva) znaša prilično 300—400 K. Kapara, ki jo kasator dobi tem potom od škrivana, ni namenjena zanj, ampak za delavce. Kasator si pač včasih en del tega predujma pridrži za skupne stroške kompanije, mimo tega pa si sme obdržati le en del, le neznatno večji od dela navadnega delavca, k večjemu dvakrat tolikšen del, ostalo kaparo mora porazdeliti

med svoje delavce. Pri nabiranju in zlasti pri podpisavanju pogodbe pogošča škrivan kasatorje z »likofom«.

Kasator nabere obljubljeni št. delavcev. Delavci dobijo od njega kaparo v znesku 30—50 K in se zavežejo njemu, da določenega dne odrinejo ž njim v gospodarjevo šumo. Na kolo-dvorih, ki so križišča, vidiš kakšen dan na stotine in stotine delavcev, ki odhajajo v kompanije organizirani pod vodstvom kasatorjev v daljne šume. Tam velja delati po pogodbi, ki jo je kasator podpisal in ki se seveda ne glasi vedno enako. Toda jedro in glavne poteze kasatorske pogodbe so zmerom iste. Po izvršenem delu v gozdu potegne (kasira) kasator zaslužek, poplača živila in druge izdatke in čisti preostanek porazdeli med se in ostale delavce kompanije; nato odrinejo delavci domov.

Kot vzorec kasatorske pogodbe naj navedemo nastopno pogodbo: »1. Izkoriščevalec I. I. vsprejme v svojo šumsko delo delo na Motajici planini v Bosni okoli Kobaša pa do Bos. Svinjara na Savi podpisane delavce za izdelavo drv za kurjavo Šuma je čista bukovina v prilično strmih straneh ter je po odposlancih delavcev pregledana in za dobro spoznana. Gospodar obljublja te-le pogoje: *a*) od debla od 10 *cm* do 80 *cm* (in več) prsne debeline se izdelujejo cepljena in okrogla drva, zadnja ne izpod 5 *cm* premera; *b*) i cepke i oblice morajo biti 1 *m* dolge, na obeh koncih z žago rezane ter vej in grč očiščene; *c*) drva se ne odbirajo, ampak cepke in oblice se zlagajo vkupe na mestu; *d*) za tako izdelan in dobro zložen meter drva s 125 *cm* višine plača gospodar K 1·125 t. j. za šumski seženj 4 K 50 h. — 2. Podpisani delavci izjavljajo s tem, da jim je delo znano po sporočilu odposlancev in tistih delavcev, ki so v šumi že delali, in sprejemajo pogoje pod *a—d*. Obvežejo se, po teh pogojih iti na šumsko delo in sprejmejo v to ime kaparo v iznosih, ki so zdolej navedeni. Vsakateri prejemnik kapare jamči za kaparo v celem iznosu. — 3. Nadalje izjavi delodajalec, da more delavec svoj zaslužek, kolikor bo udovoljil sprejetim pogojem, vsak čas dobiti in to samo po odbitku 2 h pri zasluženi kroni za bolniško blagajno. — 4. Gospodar je pripravljen delavcem po želji dobavljati zdrav živež po sledečih najvišjih cenah: koruzno moko po 16 h *kg*, belo moko po 30 h *kg*, slanino po 1 K 60 h *kg*, sol po 20 h *kg*, grah po 25 h *kg*. — 5. Delavcem,

ki delajo v delu vsaj dva meseca, povrne gospodar potne stroške do šume, a tistim, ki ostanejo v poslu čez celo zimo, povrne tudi potne stroške za povratek. — 6. Delavci sprejmejo te točke na znanje in izjavijo, da so jim okolščine in pogoji posla popolnoma znani in pristanejo nanje. V znak pristajanja in obveze se stranke lastnoročno podpišejo.« Dočim je gospodar pogodbo že poprej podpisal, podpišejo jo sedaj škrivan in kasatorji.

Nazivi škrivan, kasator, kompanija razodevajo, da organizacija naših šumarjev ni izvirna, ampak od Italijanov prevzeta. Nočemo trditi, da so se Slovenci od Italijanov šumarstva naučili, bolj verjetno se nam zdi, da so nazive in organizacijski ustroj k nam zanesli italijanski izkoriščevalci, ki je ž njimi naša domovina od pamtiveka preprežena.

II.

Predmet pravniškega razmotrivanja bodo tožbe, ki se pojavljajo iz zgoraj orisanih šumarskih razmer. Na krasu smo jih imenovali kratko »kasatorske tožbe«, vzemši to oznamenilo od kasatorja kot poglavarja kompanije šumskih delavcev. Pravniku, tako sodniku kakor pravnemu zastopniku, povzročujejo te tožbe precej preglavice, ako šumarskih razmer sam ne pozna. Deloma da se seznanijo pravniki s temi razmerami, deloma ker je njih poznavanje pogoj za motritev pravnega značaja kasatorskega ustroja in kasatorskih pogodb, je bilo potrebno, v prejšnjem oddelku izpregovoriti o tem, kako se kompanije sestavljajo. Vendar moramo poudariti, da so kasatorske tožbe le sila redki pojavi. Ves kasatorski ustroj je v veliki meri oprt na vero in zaupanje, in častna stvar vseh udeležencev je, da ne pride do nobenih sporov, če pa pride do njih, da se spori lojalno takoj poravnajo.

Ako teh razmer neveščemu pravniku razložiš, da se drže šumarji med seboj za odškodninske zahtevke, iz kršenja kasatorske pogodbe izvirajoče, povrstnega plačilnega regresa tako, da se gosdodar drži zgol škrivana, škrivan zgol kasatorja, kasator zgol kompanije, in obratno delavci zgol kasatorja, kasator zgol škrivana in škrivan zgol gospodarja, ter da to regresovanje nikoli nima preskočne oblike, na pr. da bi gospodar tožil kar

kompanijo, ali kompanija škrivana i t. d., — skomizne z rameni, pripomni, da se mu zdi ta pojav pravna posebnost, in poreče, da gre morda za navadopravnost, češ, veliki geografični razstoj med gospodarjem in med delavci je prejkone rodil posebne pravne običaje. Pritrditi se mu sme, da je razdalja delavčevega doma od delavnega mesta, oz. razdalja gospodarja od domovine šumarjev vplivala na posebnost pravnih razmer, toda, ako si s pravniškega motrišča ogledamo kasatorske pogodbe, tedaj se nam pokaže, da za celim pojavom ne tiči prav nič pravniško izrednega.

V vrsti členov imamo štiri pogodnike: gospodarja, škrivana kasatorja, kompanijo. Kadar ostane škrivan doma, tedaj imamo v šumi samo ostale tri pogodnike, toda pravno škrivan iz vrste ni kar takoj po odhodu delavcev izločen, marveč stoprav od tistihdob, ko ga gospodar iz pogodbenega razmerja izpusti; to se pokaže na zunaj s tem, da napravita obračun. Kdaj naj nastopi ta hip, o tem sta gospodar in škrivan poseben dogovor sklenila, še preden je škrivan z nabiranjem pričel. Ako poznajo delavci v gozdu po izločitvi škrivana vendar še »škrivana«, to ne sme motiti, zakaj škrivan je sedaj druga oseba, namreč gospodarjev uradnik, ki nadzira šumsko delo. A celo v slučaju, ako domači nabiralec-škrivan pospremi delavce v šumo, pride čas, ko on nima več posla s kasatorskim razmerjem, kajti njegovo posebno podjetje je, ki se tega razmerja nič ne tiče, ako zalaga kot trgovec ali dobavljalatelj delavce s potrebščinami, katerih kupnine kasatorji ob koncu sezone izplačajo iz zaslužkov kompanij. Ako škrivan navzlic temu še po izstopu iz kasatorske pogodbe nastopi kdaj v zadevah šumskega posla, potem stori to v imenu gospodarja ali delavcev pač le na podlagi posebnih pooblastil, ali pa posreduje kot neudeleženec pri šumskem delu, zasledujoč lastno korist. Dogaja se seveda tudi, da je škrivan sam podjetnik šumskega dela in kot tak načelnik vseh kompanij, toda ta slučaj je zelo izvanreden. Zanj velja potem oboje, kar velja za škrivana in za kasatorja.

Za kasatorske spore, kolikor se odigravajo v tozemstvu, je slovom izkušenj edini povod ta, da kompanija ne izpolni mezdne pogodbe, bodisi da je gospodarja in škrivana še pred odhodom delavcev pustila na cedilu, bodisi da je po odhodu v

šumi delo popustila prej, nego je bila po pogodbi upravičena. Ponavadi je najkrajša delovna doba (glej zgoraj v vzorcu na pr. en mesec) pogodboma določena, če pa takega določila ni, velja delovna doba za celo zimsko sezono.

Vloga gospodarja je od kraja do konca jasno očrtana. On je delodajalec, ki najame delavce za izkoriščanje šume. Da osebno ne sklepa mezdnih pogodb, išči vzroka v tem, ker delavcev ne pozna in ker ne bi imel njihovega zaupanja, ako bi jih sam vabil na delo. Zaupanje si pridobi s pomočjo škrivanov. Brez škrivanov baš radi zemljepisnega razstoja nikoli ne bi prišel do povojnega uspeha. Za dosego svoje svrhe naroči škrivanu, nabrati potrebno število delavcev. Škrivan prevzame nalogo, pogodi, kdaj bo poverjena naloga veljala za izpolnjeno in zahteva nagrado za nabore (5 K od delavca) in povračilo vseh izdatkov. Gospodar mu odšteje in po potrebi dolaga kapare za delavce in predujme za potroške (vozove, poštnine, likofe itd.). Vodi se tekoči račun, ki se zaključi takrat, ko je škrivanov posel končan, in s tem, da dobi škrivan primanjkljaj izdatkov in nagrade. Prevzemši posel, delavce najeti, postane škrivan pooblaščenec gospodarja, v čigar imenu in za čigar račun je sklenjena vsaka posamezna mezdna pogodba. Pravice in dolžnosti obeh pogodnikov so uravnane po splošnih določilih o pooblastilni pogodbi (§-i 1002, 1004, 1009 sl. o. d. z). Ker pa sme pogodnik po splošnih načelih (§ 919 o. d. z.) zahtevati zgolj natančno izpolnitev pogodbe in povračilo, ne pa razveljave, bi gospodar prišel v mučen položaj, da bi moral tožiti delavce za izpolnitev. To bi bila zanj nemogoča stvar. Paziti mu je že ob sklepanju pogodb, da se njegove pravice razširijo preko navadne, po zakonu določene mere. Svoj uspeh si zasigura v dvojnem oziru, tako glede mezdnih pogodb, kakor tudi glede pooblastilne pogodbe. V prvem oziru se zaščiti s tem, da označi poglobitni del škrivanu odštetega predujma za kaparo, ki je delavcem namenjena. Kapara bodi nadava (arrha confirmatoria), dana za obojnostransko sigurnost, sigurnost gospodarja, da mu ostane delavec zvest, sigurnost delavca, da ga bo gospodar vzel v delo. Po ljudskem prepričanju naj delavec to podporo porabi za davke in obleko in za nabavo šumskega orodja. Škrivan prevzame nalogo, da kaparo izroči kasatorjem, in po kasatorjih naj pride nadava v roke

delavcev. Kot nadava se mora kapara odračuniti od meznega zaslužka. Ako pa se mezna pogodba ne izpolni in je eden ali drugi izmed obeh pogodnikov tega kriv, potem naj zapade kapara (krivda gospodarjeva), ali delavec jo mora gospodarju vrniti po zahtevi celo v dvojnem iznosu (krivda delavčeva). S tem doseže gospodar, da stopi v veljavo izjemna *lex commisoria* po § 908 o. d. z., po katerem pa ni potreba, da se stranka zadovolji z razveljavo pogodbe; zahtevati sme izpolnitev ali mesto te povračilo. Ker odštetje kapare gospodarja še ne zaščiti dovolj, zato naroči škrivanu, naj kasatorjem izrečno pove, da sme on kot delodajalec čisto brez ozira, ali je kaka krivda ali ne, zgolj na podlagi dejstva odstopiti od pogodbe, da delojemalec ni o pravem času svoje dajatve storil t. j. da določenega dne ni odrinil v šumo ali da je delo prezgodaj popustil (razširjenje določbe § 1154 o. d. z.). V pogledu pooblastilne pogodbo s škrivanom si gospodar dalje izpogodi, da škrivanu ne plača niti nagrad, niti morebiti koristnih ali celo potrebnih potroškov glede tistega števila delavcev, kolikršno mezdne pogodbe ni izpolnilo (razširjenje določbe § 1014 o. d. z.). In vrhu vsega se mu mora škrivan zavezati za povračilo vseh na dotične kompanije odpadajočih ponapredščin, tako da škrivan jamči za popoln uspeh pooblastilnega posla in mezdne pogodbe, ali z drugo besedo za to, da bodo delavci v pogojenem številu mezdno pogodbo prav izpolnili. Škrivan prevzame kot porok in plačnik poroštvo za ves denar, ki ga prejmo kasatorji.

Jasno je sedaj, da gospodar obremeni škrivana za vse izdatke, glede tolikšnega števila delavcev, kolikor jih pogodbe ne izpolni. Nagrad za take delavce enako ne pripozna. Varščine je več ko dovolj v neizplačanih nagradah za ostale zveste delavce. Le če bi kdaj primanjkovala, iskati bi moral pokritja pri ostalem škrivanovem imetju. Slovom izkustev do tega nikoli ne pride, ker je izbeg kompanije le sila redek slučaj. Pravde gospodarjev zoper škrivane so pri nas popolnoma neznana stvar. Le škrivan je včasih prisiljen, zasledovati gospodarja v inozemstvu. A niti teh pravnih ni mnogo. Koder gospodar ni v pravici, mu solidarno čuteči delavci odpovedo pokorščino takoj ali pa pri drugoletnih naborih. Ako pa je gospodar v pravici, tedaj nastopi škrivan — regres.

Kasator podpiše mezdno pogodbo in vzame na znanje prej povedane določbe v imenu delojemalcev. Mezdna pogodba velja za gospodarja, zastopanega po škrivanu kot pooblaščenca, in za delavce, zastopane po kasatorju. Gospodar ne pozna niti delavcev t. j. članov kompanij, a mu jih niti treba ni poznati. Zanj je dovolj, da ima poroštvo škrivana. Škrivan pa bi bil na milost in nemilost izročen gospodarju in delavcem; prvemu bi plačeval, ako bi delavci prekršili pogodbo, drugim, ako bi bil gospodar verolomen. Zategadelj mora paziti, da sebe za vse slučaje zaščiti. Zahteva torej, da kasator kot poslovodja kompanije prevzame osebno jamstvo za vso škodo, ki bi škrivanu radi njegovega razmerja z gospodarjem nastala po krivdi delavcev. Kasator mora prevzeti vso odgovornost za svoje krdelo, bodisi da že obstoji, bodisi da ga bo šele ustanovil. Ta odgovornost obstoji v sličnem poroštvu, kakršno je škrivan proti gospodarju prevzel, v nekem oziru pa je še širše. Kasator zajamči škrivanu popoln uspeh mezdne pogodbe, kolikor se ta tiče določenega števila njegovega krdela. V to svrho prevzame kot porok in plačnik poroštvo za kaparo cele kompanije. Vrhutega pa zajamči povračilo škode, ki bo škrivanu nastala, in odškodnino za ubeglo nagrado. S tem je ustanovljen položaj, da more škrivan vse, kar je utrpel napram gospodarju, terjati od kasatorja: kaparo cele kompanije, izdatke za nabore in nagrado.

Vprašanje je, kdaj se sme vzeti krivda kompanij za dognano. Ako so si bili delavci po svojih odposlancih šumo ogledali in jo za dobro potrdili, potem je krivda delavcev jasna i takrat, kadar so pustili škrivana na cedilu, ne da bi bili v šumo odpotovali, i takrat, kadar so pričeto delo v šumi prezgodaj popustili. Drugačna je pa ta stvar, ako si delavci šume niso ogledali, marveč se zanesli na popis škrivana. V tem primeru je krivda pri delavcih le, ako niso odpotovali v šumo. Ako pa so prišli na delo ter ugotovili, da bo zaslužek prepičel, potem velja sila zanimiv običaj. Niti tistikrat namreč ne smejo kar ostaviti gospodarja, zakaj s tem hipom bi bila krivda še na njihovi strani; gospodar bi prijel škrivana, škrivan kasatorja. Dognavši, da se trud ne izplača, ker je na pr. šuma prestrma, mora kasator to izjavo javiti gospodarju ali njegovemu namestniku ter sporočiti, da bo kompanija »šumo probala«, da doseže izpremenitev

pogodbe v prid delavcev. Kompanija mora, računši od dneva prihoda na delo, po svojih najboljših močeh in pod nadzorstvom gospodarjevih ljudi delati natančno po pogodbi, ako je gospodar navzoč, 8 dni, ako pa je gospodar odsoten, 14 dni. Če se pri tem izkaže, da so akordne cene ali mezde preslabe, potem mora gospodar pristati na to, da se cene primerno zvišajo. Stoprav če tega ne stori, potem je krivda pri njem, kapare zapadejo in delavci smejo drugam na delo ali odriniti domov. Ta običaj »probanja« v svrhu ugotovitve gospodarjeve krivde se da v pravadah ugotoviti po zvedencih v kasatorskih zadevah. Brez probanja ostane krivda vsekdar pri delavcih, in pot za regres od gospodarja nizzdol je potem prosta.

Razmerje med kasatorjem na eni strani in med delavci kompanije na drugi strani je odprto na družbene pogodbe (§ 1175 sl. o. d. z. societas operarum). Kasatorju je poverjen obrat posla. Kot tak je pooblaščenec. Dolžan je, načelovati krdelu, zastopati ga, pri delu vztrajati, postaviti na lastno odgovornost sposobnega namestnika, ako se mora sam vendarle odstraniti; skrbeti za red in za živila, potegniti zaslužek, poplačati izdatke kompanije, položiti račun, porazdeliti dobiček. Kako je kasator vrhu tega temeljem posebne pogodbe nasproti škrivanu osebno odgovoren, o tem smo govorili že prej.

Kasatorsko razmerje je velezanimiv sestav mnogoličnih pogodb, izmed katerih so nekatere izredno modificirane. Jedro je mezdna pogodba gospodarja z delavci, opremljena s širšo določbo, nego je določba po § 1154 o. d. z. V tej poglavitni črti sta včlenjeni pooblastilna pogodba gospodarja s škrivanom in družbena pogodba kasatorja in delavcev. Vštric pa stojita poroštveni pogodbi, gospodarjeva s škrivanom ter škrivanova s kasatorjem. Kasatorjevo poroštvo je tako bistveno, da bi brez njega ves kasatorski stroj propadel, in akoprav pri sklepanju mezdne pogodbe ni bilo niti besede govora o poroštvu, nikoli ni težavno ugotoviti, da je bila pogodbena volja strank ta, pogoditi se pod odgovornostjo kasatorja.

